

DE ARBEIDSVERHOUDINGEN AAN HET EINDE VAN DE 19de EEUW

door J. van der Meulen

In het Goudse archief stuitte ik, bij het snuffelen in het pijpenmakersgilde-archief, op een huishoudelijk reglement van de pijpenfabriek van Jan Prince & Cie. Het stuk geeft bij nauwkeurige doorlezing zoveel wetenswaardigheden over de arbeidsverhoudingen die omstreeks 1866 golden dat het mij de moeite waard leek dit gehele stuk onverkort door te geven.

REGLEMENT van ORDE voor de WERKLIEDEN in de PIJPFABRIJK van JAN PRINCE & Cie.

ART. 1.

De tijd van komen en gaan, zal door den Directeur der fabriek bepaald worden, en zal diegene welke niet op den bepaalden tijd in de Fabriek is, gestraft worden met eene boete van 5 centen.

ART. 2.

Gedurende de werkzaamheden, moet zooveel mogelijk stilte in acht genomen worden, en zal men zich wachten voor twisten, schelden, ongepast schreeuwen of anderzins, en zal ieder, wie het ook zij, op aanmaning daartoe moeten zwijgen, op verbeurte van eene boete van 5 tot 25 centen.

ART. 3.

Alle brutaliteit van ondergeschikten tegen diegenen welke boven hen gesteld zijn is ten strengste verboden, en zullen zij, welke zich hieraan schuldig maken, gestraft worden met eene boete van 5 tot 25 centen, en bij niet nalaten met ontslag van werk

ART. 4.

Wanneer er zonder verlof sterken drank in de fabriek wordt gebracht, of iemand door het gebruik derzelve ongeschikt voor het werk is, zal de dader oogenblikkelijk de fabriek voor dien dag moeten verlaten en gestraft worden voor de eerste maal met eene boete van 10 centen, voor de tweede maal met eene boete van 25 centen en voor de derde maal met ontslag van werk.

ART. 5.

Er mag niet gerookt worden zonder de pijp voorzien is van een goed sluitend dopje.

Het rooken van sigaren is verboden

Testen met of zonder vuur moeten des avonds mede genomen wor-

den.

Slapen in de fabriek is ten strengste verboden.

Men mag noch in, noch bij de fabriek aardappelen, peeren, appelen of iets anders van welken aard ook, wat men niet gedurende den werktijd van noode heeft, brengen of bergen. Alle vuilnis, zoo als appel- of peerenschillen, vischgraten, asch of iets anders, hoe ook genaamd, mag noch in de fabriek, noch in de opene plaatsen of gangen of in de zijl worden uitgestort of geworpen.

De mannen en vrouwen moeten bij voorkomen van die plaatsen, tot verrigten van natuurlijke behoeften gebruik maken, als daartoe zijn ingerigt en aangewezen, en mag men noch buiten dezelve noch in of op verkeerde plaatsen zulks verrigten. Diegenen welke met klompen in de fabriek komen, moeten dezelve bij de deuren der verschillende lokalen uit doen.

Tot toegang naar of uitgang van de fabriek moet gebruik gemaakt worden van de achterpoort, uitkomende aan de Nieuwe Haven en is het verboden zonder verlof of order van de Heeren of den Directeur, de voorpoort te passeren.

Wanneer er tegen een der voorgaande bepalingen gehandeld wordt, zal de dader gestraft worden met eene boete van 5 centen.

ART. 6.

Niemand zal eenige voorwerpen tot de fabriek behorende of beheard hebbende mogen medenemen of ontvreemden, noch ook de plankjes, kistjes, sleepen, kastersplankjes, blokjes of andere gereedschappen of iets van dien aard, op andere plaatsen neêrzetten of leggen, dan daartoe zijn geschikt en aangewezen; zullende het onbruikbaar geworden papier en vuile velletjes door den Directeur op eene daarvoor bestemde plaats worden bewaard.

Evenzoo zal men zich wachten eens anders gereedschappen of kleedingstukken of iets van dien aard weg te stoppen of mede te nemen, op verbeurte van eener boete van 5 tot 50 centen, of wel bij herhaling gestraft worden met ontslag van werk.

ART. 7.

De kasters zullen elken morgen ten 9 ure naar de rollen moeten zien, en hij die niet tegenwoordig is, moet een ander in zijne plaats stellen of vervalt in eene boete van $2\frac{1}{2}$ cent.

De klei moet uitgegeven worden door de rolders; hij die daar niet bij tegenwoordig is moet een ander in zijne plaats stellen, of vervalt in eene boete van 1 cent per molen. Ongesteldheid of ziekte verschoont voor bovengenoemde bepalingen.

Het potten boeten, schrobbeles droogen, potten dragen en uitgieten van potten moet op bepaalde tijden geschieden, op ver-

beurte eener boete van 5 centen.

ART. 8.

Het afschepen en opsteken van mandjes pijpen moet geschieden door de tremsters en des benoodigd ook door de glaasters en paksters; evenzoo het dragen van mandjes pijpen, hetwelk bij beurten zal geschieden op de gewone wijze met schrapjes. Zij die er niet bij tegenwoordig zijn, moeten een ander in hunne plaats stellen of vervallen in eener boete van 1 cent beneden de 50 mandjes, 5 centen van 50 tot beneden de 100 mandjes en 10 centen van de 100 mandjes en daarboven. Ongesteldheid of ziekte verschoont voor bovengenoemde bepalingen.

ART. 9.

Wanneer de fabriek bezigtigd wordt zal de Directeur daarbij tegenwoordig zijn en de noodige inlichtingen geven en zal niemand zich in het gesprek mogen mengen, tenzij een der bezoekers zich persoonlijk tot hem of haar rigt, waarop men zorge een gepast antwoord te geven; terwijl de opbrengst daarvan in handen van den Directeur moet gesteld worden, welke in de kas voor boeten zal gestort worden.

ART. 10.

Wanneer op den door den Directeur bepaalden tijd des avonds de poort gesloten zal zijn, zal niemand de fabriek meer mogen uit- of ingaan. De Directeur zorgt bij het sluiten des avonds voor het uitdoen der lichten en tevens, dat er gedurende de werkzaamheden geene lichten onnoodig branden.

ART. 11.

Alle hierboven genoemde boeten en straffen kunnen worden opgelegd door den Directeur of daartoe door ons ondergeteekenden, gemagtigden, welke boeten door den Directeur worden ontvangen of afgehouden van het verdiende loon en onder zijn beheer blijven, benevens de gelden van de bezigtiging der fabriek, eenmaal per jaar onder het geheele, alsdan werkzaam zijnde personeel, zullen worden gedeeld.

ART. 12.

Aan niemand buiten de tot de fabriek behorende werklieden en geëmployeerden zal zonder toestemming van de ondergeteekenden, toegang mogen worden verleend.

ART. 13.

Op iedere werkplaats zal dit reglement worden opgehangen, opdat een ieder zijne verplichtingen kenne, en wete waarnaar hij zich te gedragen heeft.

De ondergeteekenden behouden zich echter voor, nog zoodanige verdere bepalingen te maken, als zij noodig zullen achten.

GOUDA, 1 October 1866

JAN PRINCE & Cie.

NIEUWE LITERATUUR

J. van der Meulen. De "Gouwenaars" van Alphen aan den Rijn. Een onderzoek naar tabakspijpenmakers en hun produkten. Repro-Holland B.V., Alphen aan den Rijn. ISBN 9064711836. Winkelprijs f25,-. Gereduceerde prijs voor PKN. leden f22,50, inclusief portokosten, te bestellen bij de auteur. 1986

Krommenhoek, W. en A. Vrij. "Kleipijpen". Een fotoboek met ruim 1300 afbeeldingen van hielmerken, zijmerken, Jonas en barokpijpen. Dit boek is genaaid gebonden in harde band, voorzien van goudfoliedruk, omgelegd met een 4-kleuren stofomslag. Het formaat is 19 x 25 cm en heeft 336 pagina's. De kosten van dit boek bedragen voor leden van de PKN f 57,50 incl. BTW exclusief verzendkosten ad. f 8,50. De prijs voor niet leden bedraagt f 66,50 incl. BTW exclusief verzendkosten.

Bestellingen t.n.v. Wevo-offset, Kuiperij 13, Amstelveen, giro 1618899 onder vermelding Kleipijpenboek. ISBN 90-9001409-8, 1986

X K. Maude. Mr. Pollock's Pipe Factory. Verschenen in Popular Archaeology, july 1986, volume 7 no.6. Te bestellen bij: Popular Archaeology, Vallis House, 57 Vallis Road, Frome, Somerset BA11 3EG, England.

ADVERTENTIES

Te koop gevraagd: Graag zou ik de eerste 8 nummers van het blad van de Pijpelogische Kring Nederland aan mijn literatuur willen toevoegen, zowel de originelen of copieën zijn welkom. Lodewijk van Duuren, Zalkerbos 116, 2716 KE Zoetermeer. Tel: 079 - 214149

Te koop of te ruil gevraagd: complete Goedewaagen pijpen en reclamemateriaal van de firma Goedewaagen. Als ruilmateriaal kan ik o.a. complete Goedewaagen en de Bevere (België) pijpen, opgegraven pijpekoppen, uit o.a. Alphen aan den Rijn, enz., aanbieden

Bert Kuiper, Saffierstraat 259, 2403 XT, Alphen aan den Rijn. Tel: 01720 - 34896